

Lausunto

21.01.2021

Asia: VN/1972/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Lausunnon valmistelussa mukana olleet tutkijat: Jenni Alisaari, Jani Erola, Niko Eskelinen, Marika Jalovaara, Sanna Kailaheimo-Lönnqvist, Elina Kilpi-Jakonen, Antti Kääriälä, Marjo Kurki, Terhi Luntamo, Pasi Moisio, Mikko Niemelä, Irene Prix, Christina Salmivalli, Outi Sirniö ja Jussi Tervola.

Visio on pääpiirteissään varsin kannatettava ja päätavoitteidensa suhteen hyvinkin kunnianhimoinen. Myönteistä on, että perusajatuksena visiossa on laaja-alainen sivistys. Ottaen kuitenkin huomioon vision kunnianhimoisuuden, olisi selonteossa kyettävä asettamaan nykyistä huomattavasti konkreettisempia tavoitteita ja toimenpiteitä. Tavoitteiden konkretisoiminen tekisi kannatettavasta ja kunnianhimoisesta pidemmän aikavälin tavoitetilasta uskottavamman. Nyt tavoitteiden yleisluonteisuus nostaa epäilyksiä siitä, voidaanko tavoitetilaa pitää uskottavana.

Esimerkiksi eriarvoistumisen osalta tavoitteena on yhtäältä koulutuksellisen eriarvoistumisen suunnan kääntäminen. Toisaalta tarkempana tavoitteena on se, että opintopolulla eteneminen ja oppimistulokset eivät riipu sukupuolesta, perhe- tai kulttuuritaustasta tai asuinpaikasta. Tutkimustiedon valossa on epätodennäköistä, että jälkimmäinen tavoite täydellisestä mahdollisuuksien tasa-arvosta esimerkiksi perhetaustan mukaisten sosiaalisten erojen suhteen koulutuksessa olisi mahdollista saavuttaa missään yhteiskunnassa. Näin ollen tavoitetilaa voidaan tämän esimerkin osalta pitää epärealistisena. Yhteiskuntapoliittisena tavoitteena koulutuksellisen eriarvoistumisen suunnan kääntäminen on kuitenkin erittäin tärkeä.

Yleisluonteisista tavoitteista johtuen mitattavia tavoitteita on vähän. Ainoa mitattava visiossa mainittu tavoite liittyy korkeakoulutuksen osallistumisasteen kasvattamiseen. Olisi toivottavaa, että yhteiskuntapoliittisia tavoitteita asetettaessa vähintään suurin osa tavoitteista ja toimenpiteistä olisi sellaisia, että tavoitetilan täyttymistä voidaan aidosti seurata. Sama pätee esimerkiksi sinänsä hyvin tärkeään, mutta kovin yltäasolla ja pinnallisesti mainittuun varhaiskasvatuksen laatuun. Laadun mittaamiseen olisi tärkeä miettiä eritasoisia mittareita, joita eivät voi olla pelkästään esimerkiksi

henkilökunnan koulutustaso tai ryhmän koko. Lapsen kehityksen tukemisen näkökulmasta tärkeitä ovat mm. henkilökunnan vaihtuvuus (sen vähäisyys), mahdollisuudet lapsilähtöiseen ja riittävän pitkään totuttelu- / sopeutumisjaksoon varhaiskasvatusta aloitettaessa, henkilökunnan ymmärrys lapsen psyykkisestä kehityksestä sekä sen tukemisesta, henkilökunnan jaksaminen jne.

On lisäksi selvää, että näin kunnianhimoisiin tavoitteisiin pääseminen edellyttää paitsi selkeitä rakenteellisia muutoksia mutta myös selvää panostusta resursseihin. Koulutuksen rahoitukseen panostaminen puuttuu kuitenkin nyt käsillä olevasta selonteosta. Tämä olisi ollut helppo ja mitattavissa oleva tavoite, mikäli koulutuksen rahoitukseen panostaminen pohjoismaiselle tasolle (luku 1) nähtäisiin tärkeänä. Näin ei kuitenkaan ole tehty, ja myös se syö yleisen tavoitetilan uskottavuutta. Tarkemmissa tavoite- ja toimenpidekuvauksissa rakenteellisia muutoksia ja rahoitusta kuvataan jonkin verran esimerkiksi varhaiskasvatukseen, peruskoulutukseen ja toisen asteen tutkintoon liittyen. Sen sijaan korkeakoulutuksen kohdalla ei erikseen mainita, millä tavoin toimenpiteet tullaan rahoittamaan vaarantamatta korkeakoulutuksen ja korkeakouluissa tehtävän tutkimustoiminnan laatua.

Myös selonteon tilannekuva ja tietopohja vaikuttavat olevan ainakin jossain määrin epäsystemaattisen ja kenties kriittikömmän kokonaisarvion sekä yksittäisten tutkimustulosten tarjoamien tietojen varassa. Esimerkiksi oppimistulosten ja niihin vaikuttavien seikkojen tarkastelu vaikuttaa sattumanvaraiselta ja valikoivalta, ei analyttisen selvityksen tulokselta. Saattaakin olla, että juuri epämääräiseksi jäävä tilannekuva ja pirstaleinen tietopohja aiheuttavat sen, että asetetut tavoitteet eivät kaikilta osin ole konkreettisia vaan ne jäävät yleisluonteisiksi. Tämä vaikeuttaa myös selonteon tavoitteiden toteutumisen luotettavaa seurantaa ja arviointia.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Sosiaalisten erojen tasaaminen, ks. yleiset selontekoa koskevat kommentit.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Luku 3 Johdanto:

Selonteossa väestömuutokset ja osin siitä seuraavat alueelliset muutokset nostetaan esiin ja ne ovatkin tärkeitä tekijöitä koulutusjärjestelmän muuttamiseksi. Isompi merkitys on kuitenkin tulevaisuuden osaamistarpeilla ja sillä, missä määrin koulutusjärjestelmä tarjoaa suomalaisille lähtökohtia hyvinvoinnin lisäämiseen ja uuden hyvinvoinnin luomiseen; Väestö luo myös omat työmarkkinansa, minkä vuoksi koulutusjärjestelmän kehittäminen työmarkkinoiden tarpeiden mukaan on hieman nurinkurinen tavoite – ja on ehkäpä ollut keskeinen ongelma viime vuosien koulutuspolitiikan visioinnissa.

Luvussa 3.1 viitataan kokonaisvaltaiseen oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin ja korostetaan varhaiskasvatuksen merkitystä erityisesti myöhempien oppimistulosten kannalta. Tästä

näkökulmasta voitaisiin varhaiskasvatukseen osallistumista laajentaa laajentamalla opetusvelvollisuutta nuorempiin – jopa 3-vuotiaisiin saakka. Samalla on kuitenkin äärimmäisen tärkeää, että selonteossa painotetaan enemmän varhaiskasvatuksen merkitystä lapsen psyykkisen kehityksen ja sosiaalisten taitojen kehittymisen kannalta ja muun muassa merkittävänä kiusaamisen ehkäisyyn, tunteiden ilmaisun ja hallinnan sekä empatiakyvyn kehittymisen kontekstina.

Varhaiskasvatuksessa lapsi tulee vertaisryhmän jäseneksi ja alkaa oppia yhteistyön ja toisen asemaan asettumisen taitoja. Kiusaamisen ehkäisyyn pitäisi alkaa jo ennen kouluikää, ja laajasti toteutettu varhaiskasvatus on yksi luonteva paikka tälle työlle. Tämä on vähintään yhtä tärkeä tehtävä varhaiskasvatukselle kuin oppimisen edellytysten kehittäminen.

Vaikka varhaiskasvatuksen yksiköissä toteutetaan erilaisia tunteiden ilmaisuun ja/tai hallintaan sekä empatiakyvyn kehittymiseen keskittyviä säännöllisiä ryhmätoimintoja (esimerkiksi yksi tunti viikossa), näiden taitojen kehittymisen tukeminen systemaattisesti osana arjen kaikkea toimintaa tulisi olla painoarvoltaan nykyistä huomattavasti tärkeämpää. Koska lapset viettävät merkittävän osan päivästänsä varhaiskasvatuksessa ja koska varhaiskasvatuksen aikainen aloittamisikä on liitetty heikompaan empatiakykyyn, on tämä erityisen tärkeää ottaa huomioon.

Edellä esitetty psyykkisen kehityksen ja taitojen tukemisen tärkeys pätee myös perusopetukseen. Pedagogisten tavoitteiden lisäksi perusopetuksessa tulisi huomioida myös lapsen psyykkinen kehityksen vaikutus oppimiseen, ja vastaavasti varhaiskasvatuksen / koulun toiminnan vaikutus lapsen psyykkiseen hyvinvointiin (mm. positiivisen pedagogiikan vaikutus oppimistuloksiin). Tulisi tarkastella, antaako tämänhetkinen koulutus riittävät valmiudet näiden seikkojen huomioimiseen varhaiskasvatuksen ja opetuksen suunnittelussa.

Luvussa tulee ottaa huomioon, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilökunnan osaamista tulisi lisätä tutkimusnäyttöön perustuvilla ohjelmilla, joilla opetetaan keinoja myönteisen kasvatusilmapiiriin vahvistamiseksi ja samalla käytösongelmien vähentämiseksi. Osaamista tukevia ohjelmia tulisi olla systemaattisesti tarjolla, sillä henkilökunnan osaamisella on suuri merkitys käytösongelmien ennaltaehkäisyssä ja myönteisen kehittymisen tukemisessa.

Erilaisten käytöshäiriöiden, jotka ovat yhteydessä mm. kiusaamiseen ja kouluväkivaltaan, tehokkainta ennaltaehkäisyä on myönteiseen vanhemmuuteen perustuvat vanhempainohjausohjelmat. Käytöshäiriöiden ennaltaehkäisy ja varhainen hoito ovat samalla tehokkainta syrjäytymisen ennaltaehkäisyä ja sillä on suuri merkitys koulussa ja opiskeluissa pärjäämisessä. Varhaiskasvatus- ja kouluympäristössä olisikin mahdollista tunnistaa ne perheet, jotka hyötyvät vanhempainohjauksesta. Tällaista poikkisektorista yhteistyötä ja helposti saatavilla olevaa ohjausta tulisikin vahvistaa. Näin selonteko olisi yhteneväinen tuoreen mielenterveysstrategian kanssa, jossa todetaan, että ennaltaehkäiseviä ja mielenterveyttä edistäviä menetelmiä tulee olla lapsen ja nuoren arkiympäristössä.

Ammattilaisten osaamisen lisäämisen lisäksi käytöshäiriöiden tunnistamisen ja hoitamisen merkitystä voidaan painottaa myös sen vuoksi, että käytöshäiriöiset oppilaat kuormittavat monitasoisesti sekä ryhmää että opettajia. Erityisryhmänä on tärkeä tuoda esiin maahanmuuttajaperheet, joilta nämä palvelut puuttuvat.

Luvussa todetaan myös, että varhaiskasvatukseen osallistumista lisätään, lasten ja nuorten hyvinvointia parannetaan, oppimistuloksia käännetään nousuun ja oppimiseroja kavennetaan. Tätä tavoitetta koskevilla toimenpiteillä ei oppimistulosten nousuun kääntämisen ja oppimiserojen kaventamisen näkökulmasta kuitenkaan käsitellä lainkaan kouluvalmiuksiin ja koulukypsyyteen liittyviä tekijöitä. Näiden tekijöiden mukaan ottaminen voisi olla tavoiteltavaa. Nyt esiin nostetaan lähinnä lukutaito ja sen vahvistaminen, mikä on epäilemättä tärkeää.

Luvussa todetaan, että "Lasten ja nuorten hyvinvoinnista ja turvallisuudesta huolehtiminen edellyttää, että mm. erilaiset sosiaali- ja terveystoimet toimivat yhteen koulujen, varhaiskasvatuksen ja nuorisotoimen kanssa. Ennalta ehkäisevä toiminta on avainasemassa ja tähän tarvitaan poikkihallinnollista ammattilaisverkostoa, jossa toimitaan yhteistyössä tietoa ja asiantuntijuutta jakaen lasten ja nuorten parhaaksi." On kuitenkin otettava huomioon, että edellisten palveluiden yhteen toimiminen ei yksistään ole riittävää, vaan näiden palveluiden osalta tarvitaan niiden entistä vahvempaa integroimista osaksi varhaiskasvatusta ja koulumaailmaa. Sosiaalipalveluiden osalta tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi koulussa tapahtuvan sosiaalityön resursoinnin vahvistamista.

Eriarvoisuuden näkökulmasta luvun linjaukset ovat jossain määrin onnistuneita, joskin seuraavaksi esitettävien seikkojen ottaminen huomioon linjauksia täydentävinä näkökulmina on erittäin tärkeää erityisesti maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten osalta. Lisäksi perhetaustan osalta luvussa todetaan seuraavasti: "Oppilaiden väliset erot ovat kasvaneet ja oppilaan taustan vaikutus oppimistuloksiin on voimistunut." Ei kuitenkaan ole kiistatonta näyttöä siitä, että oppimiserot perhetaustan mukaan olisivat vahvistuneet merkittävästi. Luotettavan tutkitun tiedon tuottamisessa ongelmaksi muodostuu se, että Suomen PISA-aineistoilla perhetaustan arviointi ei ole täysin luotettavaa. Toisin kuin useimmissa PISA-maissa, Suomen aineistojen perhetaustatieto perustuu lasten omaan ilmoitukseen.

Luvun ensimmäisen tavoitteen toimenpiteissä todetaan, että Oikeus oppia -kehittämissuunnitelman pohjalta on suunniteltu laadittavan toimenpiteet maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten oppimisedellytysten ja koulutussiirtymien turvaamiseksi erityisesti koulutuksen nivelvaiheissa. Tässä kohdassa esitetään, että huomio kiinnitetään maahanmuuttajataustaisten oppimisedellytysten turvaamiseen erityisesti vasta maahansaapuneiden oppilaiden kielellisten ja muiden oppimisvalmiuksien osalta. Nykyisellään kohdasta ei kuitenkaan käy selkeästi ilmi, miten vasta maahansaapuneet oppilaat määritellään, kuinka pitkään tuetaan ja miten varmistetaan, että erityisesti luonnontieteiden ja matematiikan heikko osaaminen vahvistuu kaikilla vuosiluokilla.

Selonteossa on lukujen 3.1 ja 3.11 osalta otettava huomioon, että maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten kohdalla tukea tarvitaan pitkään, sillä opiskelukielitaidon kehittyminen kestää viidestä seitsemään vuotta. Riittävän kielellisen tuen tarjoaminen vaatii resurssien kohdentamista tähän tarkoitukseen. Samalla on otettava huomioon, että suuret oppilasryhmät eivät mahdollista riittävää kielellistä tukea. Suurimmissa kunnissa kielellisesti tuettua opetusta järjestetään samanaikaisopetuksena, mutta alueelliset käytänteet ovat kirjavia ja kaipaavat valtakunnallista ohjausta. Lisäksi huomiota pitäisi kiinnittää oppilaiden mahdollisuuksiin osallistua oman äidinkielen opetukseen: tällä hetkellä alle puolet oppilaista, joilla on oikeus ko. opetukseen, käyttävät tätä oikeuttaan. Oman äidinkielen opetusta tulee tarjota kattavasti varhaiskasvatuksesta lähtien ja se tulee olla osana opetussuunnitelmaa, ei vain liitteenä.

Koulutuksellisen oikeudenmukaisuuden takia, olisi myös varmistettava jokaiselle vasta maahan tulleelle lapselle oikeus perusopetukseen valmistavaan opetukseen. Tähän liittyen olisi tarkasteltava myös ko. opetuksen opettajien kelpoisuutta ja koulutusta ja kohdennettava toimiin riittävästi rahoitusta. Valmistavan opetuksen ryhmiä olisi myös hyvä saada yliopistojen harjoittelukouluihin, jotta tulevilla opettajilla olisi mahdollisuus tutustua tähän koulutukseen opintojensa aikana.

Yleisesti voidaan vielä todeta, että luvun 3.1 tavoitteiden muotoiluissa voisi pyrkiä tiukempaan täsmällisyyteen hajottamalla nyt esitetyt moniulotteiset tavoitteet pienemmiksi osakokonaisuuksiksi. Nykyisessä muodossaan tavoitteet ovat hyvin laajoja eikä toimenpiteiden suhdetta tavoitteiden toteutumiseen ole täten mahdollista arvioida. Useiden toimenpiteiden perustelu selonteossa annetun tilannekuvan ja tietopohjan valossa jää myös valitettavan epämääräiseksi: monet toimenpiteet ovat järjestelmälähtöisiä ja niiden vaikutusmekanismit tavoitteiden saavuttamisessa ovat nykyisellään epäselviä.

Esimerkiksi voidaan nostaa seuraava tavoite: "Sivistyksellisten oikeuksien ja lapsen oikeuksien toteutuminen sekä varhaiskasvatus-, esi- ja perusopetuspalveluiden yhdenvertaisuus, saatavuus ja laatu turvataan koko maassa." Analyysin perusteella on vaikea hahmottaa, miksi tähän tavoitteeseen on päädytty ja mitä ovat havaitut nykytilan ongelmat tämän tavoitteen suhteen. Lisäksi on vaikea hahmottaa, miten listatut toimenpiteet vaikuttavat mihinkin osa-alueeseen tässä yleisluontoisessa tavoitteessa.

Voidaan lisäksi todeta, että muun palvelujärjestelmän roolia lasten ja perheiden tuessa ei juurikaan ole analysoitu. Muun palvelujärjestelmän osalta voitaisiin esimerkiksi hahmottaa sitä, mikä toimii, mikä ei toimi ja mitä pitäisi muuttaa. Selonteossa ei ole myöskään analysoitu, miten palvelujärjestelmän muutokset, kuten sote-uudistus, voivat vaikuttaa opiskelijoille tarjottuihin palveluihin tai miten palvelut turvataan näiden muutosten myötä.

Opiskeluvalintojen osalta lukuun voitaisiin lisätä nuorempiin kuin yhdeksäsluokkalaisiin kohdistuvia toimenpiteitä: Opiskeluvalinnoissa on usein kyse vuosien saatossa kehittyneistä mielikuvista koulutusten sisällöstä ja omista mieltymyksistä ja päämääristä, joten toimenpiteiden tulisi olla

kohdennettu laajemmin kuin vain nivelvaiheessa oleviin oppilaisiin (myös nuoremmat oppilaat sekä heidän perheensä).

Lopuksi mainittakoon myös, että luvussa ensimmäisen tavoitteen toimenpiteiden kohdalla esitetyn avoimeen dataan perustuvan tietopohjan ja -järjestelmien kehittämisen kohdalla tavoitteena ei pitäisi olla pelkästään avoin data, vaan tarkka yksilötasolle menevä data varhaiskasvatukseen osallistumisesta sekä lasten ja nuorten oppimisen kehittymisestä varhaiskasvatuksen ja peruskoulun aikana. Sosiaaliin ja palvelutuotannoin eroihin ei muuten ole mahdollista tarjota uskottavia tietopohjaisia ratkaisuja. Tällaiset aineistot ovat kuitenkin niin sensitiivisiä, ettei niiden tarjoaminen avoimena datana ole mahdollista, joten tällaisen datan tutkimuskäyttöä tulisi edistää muulla tavoin kuin datan avoimuuden kautta ja puhua pikemminkin datan saatavuudesta.

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

Lukua koskevat tavoitteita tukevat toimenpiteet ovat pääsääntöisesti hyviä. Selonteon vahvana tavoitteena on selvästi se, että kaikki nuoret saavat vähintään toisen asteen tutkinnon ja että moni jatkaisi korkeakouluun. Nämä kaikki ovat kannatettavia tavoitteita eriarvoisuuden vähentämisen kannalta. Selonteossa tunnistetaan myös lapsen perhetaustan ja positiivisen diskriminaation vaikutus koulutusvalintoihin.

Toimenpide ”Madalletaan lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen raja-aitoja ja vähennetään samalla näiden koulutusmuotojen eroihin perustuvien mielikuvien vaikutusta valintaan lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen välillä” vaikuttaa hyvältä toimenpiteeltä, joskaan sen yhteydessä ei käy ilmi, miten tämä toteutetaan käytännössä. Siirtymä peruskoulusta lukioon selittää suurimman osan koulutustason ylisukupolvisesta eriarvoisuudesta, koska perhetausta ennustaa voimakkaasti lukiovalintaa ja yliopistoon jatkamista. Tämä yhteys on lisääntynyt samalla, kun lukiosektoria on laajennettu.

Opiskeluvalinnoissa on usein kyse vuosien saatossa kehittyneistä mielikuvista koulutusten sisällöstä ja omista mieltymyksistä ja päämääristä, joten toimenpiteiden tulisi olla kohdennettu laajemmin kuin vain nivelvaiheessa oleviin oppilaisiin (myös nuoremmat oppilaat sekä heidän perheensä). Lisäksi tulisi laajentaa väylää ammatillisista toisen asteen opinnoista korkea-asteelle eikä ainoastaan ammattikorkeakouluihin vaan myös yliopistoihin.

Edelliseen liittyen on pidettävä huolta siitä, että jatketaan pääsykokeiden ja todistusvalinnan rinnalla olevien vaihtoehtoisten reittien rakentamista ja kehittämistä yliopistokoulutukseen.

Erytisesti jos madalletaan raja-aitoja lukio- ja ammattikoulusektoreiden välillä, pitäisi yrittää välttää herkemmin piiloon jäävää eriytymistä toisen asteen sisällä esimerkiksi kurssivalintojen suhteen, jotka voivat omalta osaltaan nousta entistä merkityksellisempään asemaan korkea-asteelle pääsyn

suhteen. Tämä linkittyy myös sivun 30 seuraavaan mainintaan: “Korkeakoulujen tulisi myös nykyistä avoimemmin kuvata, mitä osaamista koulutuksessa aloittavilta edellytetään ja miksi tämä osaaminen on välttämätöntä.” Myös esimerkiksi lukion sisällä tapahtuva eriytyminen tulee toisin sanoen tunnistaa.

Jos puolestaan halutaan tarjota vahvempaa tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta toisen asteen koulutukseen, tulee erityistä huomiota kiinnittää myös ammatillisten oppilaitosten eriytymiseen niin ala- kuin oppilaitoskohtaisesti. Tällöin tarvitaan esimerkiksi vahvempia yhteisiä käytäntöjä opiskelijoiden itseohjautuvuuteen ja tukipalveluihin, joiden avulla varmistetaan, että kaikilla on yhtäläiset tai vähintäänkin riittävä valmiudet opintojen suorittamiseen.

Selonteossa maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden kielitaidon kehittymisen tukeminen mainitaan toimenpiteissä vain ammatillisen koulutuksen puolella. Sama näkökulma pitää olla myös lukio-opinnoissa: opinnot ovat kielellisesti haastavia ja riittävät resurssit suomi toisena kielenä -opetukseen ja kielellisesti tuettuun opetukseen on turvattava myös lukiokoulutuksessa.

Korkea-asteen opintosuuntien johdanto-opetusta pitäisi lisäksi integroida vahvemmin lukion opetussuunnitelmaan muiden Pohjoismaiden mallien mukaisesti. Tämä helpottaisi korkea-asteen opintoihin siirtymistä ja toteuttaisi myös myöhemmin mainittua tavoitetta tiedekasvatuksen laajentamisesta laajemmin väestölle. Opetuksen painopistettä pitäisi siirtää yleissivistävyydestä korkea-asteen opintoihin valmentavaksi, sillä ylioppilastutkinto ei yksinään ole erityisen vahva resurssi esimerkiksi työllistymiseen. Esimerkiksi selonteon toisessa luvussa todetaan, että “Korkeatasoinen ammatillinen ja lukiokoulutus tuottavat kaikille nuorille vahvan pohjan sekä yhteiskunnassa että työelämässä toimimiseen ja jatko-opintoihin siirtymiseen.” Lukio ei kuitenkaan ole ammatillinen tutkinto eli se ei tarjoa suoraan vahvaa pohjaa työelämässä toimimiseen ja lukion rooli on siis lähinnä välivaihe. Tämä näkyy myös tukimaailmassa, jossa pelkkä lukiokoulutus rinnastetaan myös vain peruskoulun jälkeiseen tutkintoon eli niihin, joilla ei ole ammatillista tutkintoa.

Luvussa mainittu alueellisen elinkeinorakenteen huomioiminen toisen asteen koulutuksen kehittämisessä voi olla hyväkin tavoite, mutta se johtaa helposti eri alueilla asuvien nuorten koulutusmahdollisuuksien eriytymiseen.

Kun toisen asteen opintojen yhteydessä erityinen ongelma on koulutuksesta putoaminen (ei niinkään opintopaikan saaminen), voisi “yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa” koskevan tavoitteen toimenpidelistan ohjelmassa mainita kuitenkin selkeäsanaisemmin sen, millä tavoin keskeyttämistä pyritään torjumaan. Päätösoppivelvollisuuden ei yksin ratkaise tätä haastetta.

Luvussa ei ole käsitelty oppivelvollisuusuudistuksen seurauksia. Niin ikään toisen asteen aloittamatta jättämisen ja keskeyttämisen syitä ei ole eritelty, vaan on todettu olettamus siitä, että

oppivelvollisuus uudistus lisää suoritettujen tutkintojen määrää. Voitaisiinkin kysyä, mitä muuta tarvitaan kuin oppivelvollisuus uudistus, jotta nykyisin vaille toisen asteen tutkintoa jäävät nuoret saavat tutkinnon suoritettua, ja mitä uudistuksesta seuraa esimerkiksi kunnille ja oppilaitoksille.

Lisäksi mainittakoon, että luvusta puuttuu realistinen näkemys siitä, miten henkilökohtaistaminen, yksilöllisten opintopolkujen ja lukion ja ammattikoulutuksen raja-aitojen vähentäminen tarkoittaa yhteisöllisyydelle, joka tunnustetaan keskeiseksi koulunkäyntiä tukevaksi seikaksi.

Selonteossa yhtenä koulutukseen vaikuttavana yksityiskohtana voitaisiin nostaa esiin myös varhainen perheellistyminen, jonka yhteys huono-osaisuuteen on vahva. Kun siis puhutaan toisen ja kolmannen asteen koulutuksesta, on joidenkin kohdalla kyse jo aikuisista, joilla on oma perhe, jolloin koulutuksen keskeytymistä voidaan ehkäistä tukemalla näitä perheellisiä aikuisia.

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

Useat korkeakoulutukseen liittyvät selonteossa nostetut tavoitteet ovat kannatettavia yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden vähentämisen kannalta. Selonteossa ei kuitenkaan oteta yksiselitteisesti kantaa siihen, millä tavoin näihin tavoitteisiin päästään vaarantamatta korkeakouluissa annetun opetuksen ja niissä tehtävän tutkimustoiminnan laatua. Selonteossa ei eritellä tarvittavia rakenteellisia muutoksia eikä oteta kantaa siihen, miten korkeakoulujen rahoitus varmistetaan, jotta tavoitteisiin voitaisiin kestävästi päästä. Sen sijaan rahoituksen osalta selonteossa ollaan selvästi valmiimpia huolehtimaan niin varhaiskasvatuksen kuin peruskoulutuksen rahoituksesta (s.15).

Korkeakoulutettujen määrän nostaminen 50 %:iin ikäluokasta, vieraskielisten opiskelijoiden integroiminen yhteiskuntaan jo opintojen aikana, jatkuvaan oppimiseen liittyvät linjaukset (luku 3.6) tai saavutettavuuteen sekä esteellisyyteen liittyvien tavoitteiden huomioiminen ovat jokainen isoja investointeja. Etenkin korkeakoulutettujen määrän nostaminen 50 %:iin ikäluokasta mainitaan useasti ja se on ainoa mitattavissa oleva numeerinen tavoite joka mainitaan selonteon visiossa (luku 2). Sitä perustellaan eriarvoisuuden vähentämisellä. Kuten olemme lukua 3.2 koskevassa kommentissamme todenneet, siirtymä peruskoulusta lukioon selittää suurimman osan koulutustason ylisukupolvisesta eriarvoisuudesta, koska perhetausta ennustaa voimakkaasti lukiovalintaa ja korkeakoulutukseen jatkamista. Selonteossa ei näin ollen tunnusteta sitä, että jo toista astetta koskevat linjaukset todennäköisesti tulevat kaventamaan mahdollisuuksien eriarvoisuutta, ja tämä tulee vaikuttamaan siihen, missä määrin korkeakoulutuksen osallistumisasteen nosto enää kaventaa eriarvoisuutta.

Ylipäänsä, ilman selkeää linjausta myös rahoituksen merkittävästä kasvattamisesta tai vaihtoehtoisesti linjausta merkittävistä rakenteellisista muutoksista korkeakoulujärjestelmään, ei voida realistisesti odottaa, että näin merkittäviin tavoitteisiin voidaan kestävästi päästä. Päinvastoin on vaarana, että selonteossa mainittuihin korkeakoulutukseen liittyvien tavoitteiden kasvattaminen vaarantaa koulutuksen, ja samalla myös tutkimuksen korkealle laadulle asetetut tavoitteet.

Selonteossa ei nykyisellään oteta myöskään lainkaan huomioon korkeakoulujen opettajien saatavuuden, osaamisen tai jaksamisen varmistamista. Tämä kyllä todetaan aivan oikein luvussa 3.7, jossa käsitellään kiitettävän kattavasti varhaiskasvatuksen ja peruskoulutuksen opettajien osaamisen ja saatavuuden varmistamista. Se, että korkeakoulujen opettajien tilanne jää lähes täysin huomiotta yhdistettynä erittäin suuriin koulutuksellisten tavoitteiden nostoihin, on yksi keskeisimmistä huolista sen osalta, voidaanko korkeakoulutukselle asetettuja kunnianhimoisia tavoitteita saavuttaa.

Luvussa todetaan lisäksi seuraavasti: "Tavoitteena on, että ulkomaalaisten opiskelijoiden osuus kasvaa 15 prosenttiin kaikista tutkinto-opiskelijoista vuoteen 2030 mennessä." Tässä yhteydessä ei kuitenkaan tule esiin se, miten määritellään ulkomaalainen, mihin tutkinto-ohjelmiin tavoite on tarkoitus integroida – englanninkielisiin kansainvälisiin ohjelmiin vai myös suomen- tai ruotsinkielisiin. Mikäli tavoitteena on integrointi myös jälkimmäisiin, tulisi samalla tukea ja ottaa huomioon kielitaidon kehittymisen tukeminen. Kielitaidon kehittymiseen tulee investoida myös suomalaiseen työelämään integroitumisen näkökulmasta.

Luvussa esitetään lisäksi erilaisia toimenpiteitä maahanmuuttajien korkeakouluopintoihin pääsyn edistämiseksi. Tässä yhteydessä tulee ottaa huomioon, että nykyisellään soveltuvuuskokeet ovat monesti lähinnä kielitaidon mittareita ja että opintojen aikaisella kielitaidon kehittämällä voitaisiin mahdollistaa korkeakouluun pääsy myös silloin, kun kielitaito ei ole vielä ylimmillä taitotasoilla. Toinen vaihtoehto on taata valmentavien opintojen saatavuus opinnot kaikilla aloilla.

On kyse sitten varhaiskasvatukseen osallistumisesta, peruskoululaisten oppimistulosten nousuun kääntämisestä ja oppimiserojen kaventamisesta (luku 3.1) tai korkeakoulutettujen määrän nostamisesta ja ulkomaalaisten opiskelijoiden osuuden kasvattamisesta (luku 3.3), selonteossa ei oteta huomioon oppilaiden tai opiskelijoiden opiskelualumiuksiin ja -kypsyyteen liittyviä tekijöitä. Esimerkiksi korkeakouluissa opiskelijamäärien lisääminen ei lisää pelkästään opetus- ja tutkimushenkilökunnan kuormitusta vaan asettaa suuria paineita myös korkeakoulujen terveydenhuollolle sekä jo nykyiselläänkin riittämättömille opiskelijoiden hyvinvointipalveluille.

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

Selonteon sivulla 36 mainitaan, että "Seuraavan sukupolven tutkiva Suomi rakentuu vain, jos tieteellisessä tutkimuksessa välttämättömiä taitoja on aiempaa suuremmalla osalla niistäkin kansalaisista, joilla ei ole tutkijankoulutusta". Tätä lausetta tai sitä, mihin sillä pyritään, on erittäin vaikea ymmärtää. Näin on etenkin selonteon muussa tutkimukseen tasoon liittyvässä kontekstissa, jossa tavoitetilaksi mainitaan tutkimuksen korkea kansainvälinen taso. Se on myös vahvasti ristiriidassa lausetta seuraavan tekstikappaleen kanssa, jossa puhutaan "maailmanluokan tutkimusympäristöistä" ja "kansainväliseen kilpasarjaan pääsemisestä".

Samalla tavoin kuin korkeakoulutuksen kohdalla (ks. kommentti lukuun 3.3), selonteossa yhdistyy tutkimustoiminnalle asetetut korkeat tavoitteet erittäin maltilliseen suhtautumiseen julkisella rahoituksella tuettavaan tutkimukseen. Yliopistoissa, joissa henkilökunta pääsääntöisesti tuottaa sekä tutkimusta että koulutusta, tavoitteiden kasvattaminen ilman selkeästi ilmaistua tavoitetta nostaa myös (selonteon johdannossa mainittua pohjoismaisittain heikkoa) koulutuksen rahoitusta, saattaa vaarantaa tavoitetilan toteutumisen niin tutkimuksen kuin koulutuksen osalta. Toinen vaihtoehto, jota myöskään ei selonteossa mainita, on erittäin merkittävät rakenteelliset muutokset, joilla hajotettaisiin perinteinen opetuksen ja tutkimustoiminnan välinen yhteispeli. Ilman merkittäviä rakenteellisia muutoksia korkeakoulutusjärjestelmään tai merkittävää rahallista panostusta korkeakouluille, ei ole mahdollista saavuttaa selonteossa mainittuja korkeakoulutukseen (luku 3.3) ja tutkimustoimintaan (3.4) liittyviä tavoitteita.

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

-

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

Selonteossa luvussa 3.6 esitetään, että jatkuvan oppimisen vahvistamiseksi toteutetaan jatkuvan oppimisen uudistus. Linjauksissa todettiin jatkuvan oppimisen yhdeksi haasteeksi, että koulutuksen julkinen rahoitus kohdistuu tutkintoon johtavaan koulutukseen, jota jo työssä olevat hyödyntävät vastaavan tasoisen toisen tutkinnon hankkimiseen. Uudistuksen linjaukset koskevat etupäässä palvelujen ja koulutusjärjestelmän kehittämistä, ja etuusjärjestelmän osalta linjataan tarve erityisryhmien etuuksien (ml. työttömyysturva ja aikuiskoulutustuki) kehittämisen jatkuvan oppimisen tukemiseksi. Selonteossa ei kuitenkaan ole konkreettisia esityksiä nuorten toimeentuloturvan, koulutuksen ajalle maksettavien etuuksien sekä asumistukeen liittyvään kokonaisuuteen. Selonteossa olisi voinut rohkeammin mieltä konkreettisia ehdotuksia etuusjärjestelmän rakenteelliseksi kehittämiseksi jatkuvaan oppimiseen tukemiseksi. Nyt selonteon esitykset tarkastelevat erikseen opintukea, työttömyysturvaa ja koulutustukea ja näin eivät pohdi mahdollisuutta näiden etuuksien yhdistämisestä jatkuvaa oppimista tukevaksi yhdeksi etuusjärjestelmäksi. (Ks. myös kohta 3.9).

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Selvityksessä todetaan, että opettajankoulutuksen ja opettajan ammatin vetovoiman säilyttämiseksi opettajan työolojen parantaminen ja korkeasta koulutustasosta huolehtiminen ovat keskeisiä. Näihin liittyy riittävien henkilöresurssien turvaaminen ja riittävän pienet opetusryhmät. Selonteossa todetaan, että opetushenkilöstön kieli- ja kulttuuritietoiseen opetukseen suunnataan lisävoimavaroja. Ei kuitenkaan ole selvää, miten tämä toteutettaisiin.

Alueellisesti tasa-arvoisen koulutustarjonnan lisäksi koulutukseen pääsy on mahdollistettava toimivin sijaisjärjestelyin ja koulutusmyönteisen johtamiskulttuurin avulla. Lisäksi on todettu, että lyhytkestoinen täydennyskoulutus ei toimi, vaan opettajille tarvitaan yhtenäistä ja jatkuvaa täydennyskoulutusta lyhytkestoisten hankkeiden sijaan. Mallia voisi ottaa lääkäreiden täydennyskoulutuksesta.

Opettajat myös kokevat riittämättömyyden tunnetta erityisesti maahanmuuttajaoppilaiden opettamiseen liittyvän osaamisen suhteen ja siksi kieli- ja kulttuuritietoista täydennyskoulutusta on tarjottava kaikille opettajille Suomen eri alueilla. Kielellisesti tuetun opetuksen järjestelyt lisäopettajaresurssein tukisivat opettajien jaksamista ja työssä pysymistä. Valmistavan opetuksen opettajille (perusopetus, tuva) on määriteltävä kelpoisuus ja kohdennettava rahoitus koulutukseen, jossa yhdistyy suomi/ruotsi toisena kielenä -opintoja, kieli- ja kulttuuritietoisuusopintoja, erityispedagogisia opintoja sekä opintoja valmistavan opetuksen keskeisiä piirteistä. Sama koskee oman äidinkielen opettajia, jotka eivät voi päteväytyä kaikissa kielissä kelpoisiksi opettajiksi Suomessa: heitä koskien on määriteltävä uudenlainen kelpoisuus ja siihen johtavaan koulutukseen on osoitettava rahoitus. Koulutuksessa olisi yhdisteltävä mm. yleistä kielididaktiikkaa, kielitiedettä, pedagogisia opintoja ja kieliopintoja. Opettajankoulutukseen pitäisi saada entistä moninaisempia opiskelijoita. Oppilaiden identiteetin kehityksen kannalta olisi tärkeää, että heillä olisi mahdollisuuksia samastua koulussa oleviin aikuisiin. Toimenpide-ehdotuksena on, että tähän kiinnitettäisiin huomiota jo toisella asteella opinto-ohjauksessa ja opettajankoulutuksen soveltuvuuskokeissa.

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

-

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

Selonteossa esitetään opintotuen kehittämistä nykyistä paremmin jatkuvaa oppimista tukevaksi. Uudistuksen linjauksessa opintien kehittämiseksi on paljon yhtymäkohtia selonteossa esitettyihin toimenpiteisiin opintotuen kehittämiseksi. Opintotuen kehittämiseksi selonteossa on useita konkreettisia ehdotuksia ja todetaan opintotukijärjestelmän uudistamistarpeiden tarkasteltavan laajemmin sosiaaliturvauudistuksen yhteydessä.

Selonteossa ei kuitenkaan ole konkreettisia esityksiä nuorten toimeentuloturvan, koulutuksen ajalle maksettavien etuuksien sekä asumistukeen liittyvään kokonaisuuteen. Selonteossa olisi voinut rohkeammin miettiä konkreettisia ehdotuksia etuusjärjestelmän rakenteelliseksi kehittämiseksi jatkuvaan oppimiseen tukemiseksi. Nyt selonteon esitykset tarkastelevat erikseen opintukea, työttömyysturvaa ja koulutustukea ja näin eivät pohdi mahdollisuutta näiden etuuksien yhdistämisestä jatkuvaa oppimista tukevaksi yhdeksi etuusjärjestelmäksi. (Ks. myös kohta 3.6).

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

Selonteosta saa sen vaikutelman, että kaksikieliset perheet on unohdettu, vaikka johdannossa mainitaankin kaksikieliset lapset eli lapset, joilla on sekä suomi että ruotsi äidinkielenä. Olisi otettava huomioon, että kaksikielisten lasten kielitaidon kehittyminen molemmissa äidinkielissä vaatii panostusta kaksikielisten koulujen ja päiväkotien tai kaksikielisten luokkien perustamiseen.

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

Selonteon yleinen esittelyteksti on hyvä ja siinä mainitaan monia osatekijöitä, joihin on tärkeä kiinnittää huomiota, mutta varsinaiset tavoitteet ja toimenpidelistaus puuttuvat (viittaus myös

Oikeus oppia -kehittämishjelmaan). Luvussa voisi myös painottaa, että kansainväliset tutkimukset ovat melko yhteneväisiä sen suhteen, että erityisesti maahanmuuttajataustaiset lapset hyötyvät varhaiskasvatuksesta. Yksi ilmeisin puuttuva asia taasen on oman äidinkielen opetuksen tukeminen/järjestäminen.

On otettava huomioon, että puhuttaessa maahanmuuttajataustaisista henkilöistä, puhutaan hyvin heterogeenisestä ryhmästä ihmisiä: maahanmuuttajataustainen sisältää sekä Saksasta muuttaneen korkeakoulutetun koodarin että Syyriasta muuttaneen pakolaisperheen. Koska maahanmuuttajataustaa ei selonteossa ole mitenkään määritelty, jää epäselväksi, ketä näillä oikeastaan tarkoitetaan. Selonteosta jää kuitenkin sellainen vaikutelma, että maahanmuuttajataustaisilla henkilöillä ei viitata tähän hyvin heterogeeniseen populaatioon, vaan huolta herättävät tietyt määrätyt, mutta tällä hetkellä nimeämättä jäävät ryhmät.

Maahanmuuttajataustaiset henkilöt eivät ole pelkästään Suomessa syntyneitä ns. toisen polven maahanmuuttajia tai nuorena Suomeen muuttaneita. Osa heistä on muuttanut Suomeen nuoruusiässä, aikuisuuden kynnyksellä tai aikuisena. Vaikka tämä tunnistetaan selonteossa, on epäselvää, onko siinä ymmärretty tähän ryhmään liittyvät haasteet riittävän hyvin. Heidän kouluttamisessaan ei ole kyse vain yksittäisen oppilaitoksen antamasta opetuksesta, vaan koko opintopolusta, joka sisältää kielitaidon, kotoutumisen, suomalaisessa yhteiskunnassa tarvittavat muut perustaidot ja tuntemuksen jne. Epäselväksi jää, miten varmistetaan, että näillä henkilöillä on yksilöllinen opinto- ja kotoutumissuunnitelma ja sen onnistumisesta vastaava taho.

Selonteossa tunnistetaan myös, että maahanmuuttajataustaisten oppimistuloksia selittävät matala sosioekonominen tausta ja heikko kielitaito. Oppimistuloksia selittävät oikeasti kuitenkin monet muutkin seikat, eikä ole mitenkään yksioikoisesti selvää, että juuri nämä mainitut tekijät ovat tärkeimpiä syitä maahanmuuttajataustaisten heikompaan koulumenestykseen.

Varhaiskasvatusmaksujen alennus mainitaan yhtenä keinona maahanmuuttajataustaisten varhaiskasvatukseen osallistumisen lisäämisessä. Käytännössä tällä tuskin on vaikutusta keskeiseen ryhmään eli pakolaistaustaisiin perheisiin, koska valtaosa heistä ei tälläkään hetkellä ole tulotasoltaan maksujen piirissä. Yleisestikin on epävarmaa, kuinka suuren esteen varhaiskasvatusmaksut muodostavat Suomessa enää varhaiskasvatukseen osallistumiselle. Niitä on alennettu toistuvasti viime vuosina.

Maahanmuuttajaperheiden ja koulujen väliset kontaktit ja kommunikointi ovat seikkoja, joita on tärkeä tukea: vanhempien syrjäytymiskokemukset ja kielimuurit saattavat heikentää kommunikaatiota koulun kanssa, lisäksi maahanmuuttajavanhempien huonompi mahdollisuus tukea lastensa koulutuspäätöksiä saattaa lisätä epävarmuutta Suomen koulutusjärjestelmän poluista (ks. kirjallisuuskastaus Sorsa-raporttissa s. 106: https://sorsafoundation.fi/wp-content/uploads/2020/08/Eiarvoisuus2020_web2.pdf)

Selonteossa todetaan myös, että perustaitojen ja kielitaidon kehittymisen tukea lisätään kannustamalla opiskelunvalmiuksia tukevien opintojen tehokkaampaan käyttöön ja tarvittaessa myös rahoitusjärjestelmän kannustimia kehittämällä. Tämän on ilmeisesti ajateltu koskevan toista astetta, mutta sama koskee myös varhaiskasvatusta ja perusopetusta. Kannustamisen sijaan tarvittaisiin tarkempaa ohjausta, joka yhtenäistäisi alueellisesti eriarvoisia käytänteitä ja takaisi koulutuksellisen oikeudenmukaisuuden nykyistä laajemmin. Kielellisesti tuettuun opetukseen tulisi luoda ohjeistus ja resursointi. Erityisesti olisi kehitettävä kielitietoista osaamista luonnontieteiden ja matematiikan opetuksessa. Tutkimusten mukaan opiskelussa tarvittavan kielitaidon kehittyminen vaatii aikaa ja tietoista huomiota kieleen eri oppiaineissa. Opettajilla ei kuitenkaan ole valmiuksia eikä resursseja tällaiseen tukemiseen, joten tavoitteen mahdollistamiseksi tarvittaisiin myös lisää opettajien täydennyskoulutusta sekä kielitietoisten opintojen sisällyttämistä kaikkiin opettajankoulutusohjelmiin. Lisäksi henkilöresurssien lisääminen olisi tärkeää.

Voidaan lisäksi todeta, että kielten väliset hierarkiat näkyvät säädösten, opetuksen ja ohjauksen tasolla. Oman äidinkielen opiskelun pitäisi olla mahdollista ja se tulisi ottaa osaksi todistusta, jossa sille pitäisi antaa samanlainen arvo kuin esimerkiksi A2-kielelle. Tällä hetkellä monikielisyys näyttäytyy kouluissa osin positiivisena, osin hyvin hankalana ilmiönä, ja alueelliset ja jopa koulujen sisäiset erot ovat suuria perusopetuksen opetussuunnitelman monikielisyyttä tukevien käytänteiden toteutuksen suhteen. Oman äidinkielen tukeminen on yhteydessä parempiin oppimistuloksiin, joten asia on tärkeä ja vaatii konkreettisia toimenpiteitä.

Seuraavat kommentit on esitetty myös aiempien lukujen yhteydessä:

Luvun 3.1 ensimmäisen tavoitteen toimenpiteissä todetaan, että Oikeus oppia -kehittämishojelman pohjalta on suunniteltu laadittavan toimenpiteet maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten oppimisedellytysten ja koulutussiirtymien turvaamiseksi erityisesti koulutuksen nivelvaiheissa. Tässä kohdassa esitetään, että huomio kiinnitetään maahanmuuttajataustaisten oppimisedellytysten turvaamiseen erityisesti vasta maahansaapuneiden oppilaiden kielellisten ja muiden oppimisvalmiuksien osalta. Nykyisellään kohdasta ei kuitenkaan käy selkeästi ilmi, miten vasta maahansaapuneet oppilaat määritellään, kuinka pitkään tuetaan ja miten varmistetaan, että erityisesti luonnontieteiden ja matematiikan heikko osaaminen vahvistuu kaikilla vuosiluokilla.

Selonteossa on lukujen 3.1 ja 3.11 osalta otettava huomioon, että maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten kohdalla tukea tarvitaan pitkään, sillä opiskelukielitaidon kehittyminen kestää viidestä seitsemään vuotta. Riittävän kielellisen tuen tarjoaminen vaatii resurssien kohdentamista tähän tarkoitukseen. Samalla on otettava huomioon, että suuret oppilasryhmät eivät mahdollista riittävää kielellistä tukea. Suurimmissa kunnissa kielellisesti tuettua opetusta järjestetään samanaikaisopetuksena, mutta alueelliset käytänteet ovat kirjavia ja kaipaivat valtakunnallista ohjausta. Lisäksi huomiota pitäisi kiinnittää oppilaiden mahdollisuuksiin osallistua oman äidinkielen opetukseen: tällä hetkellä alle puolet oppilaista, joilla on oikeus ko. opetukseen, käyttävät tätä oikeuttaan. Oman äidinkielen opetusta tulee tarjota kattavasti varhaiskasvatuksesta lähtien ja se tulee olla osana opetussuunnitelmaa, ei vain liitteenä.

Koulutuksellisen oikeudenmukaisuuden takia, olisi myös varmistettava jokaiselle vasta maahan tulleelle lapselle oikeus perusopetukseen valmistavaan opetukseen. Tähän liittyen olisi tarkasteltava myös ko. opetuksen opettajien kelpoisuutta ja koulutusta ja kohdennettava toimiin riittävästi rahoitusta. Valmistavan opetuksen ryhmiä olisi myös hyvä saada yliopistojen harjoittelukouluihin, jotta tulevilla opettajilla olisi mahdollisuus tutustua tähän koulutukseen opintojensa aikana.

Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden kielitaidon kehittymisen tukeminen mainitaan toimenpiteissä vain ammatillisen koulutuksen puolella. Sama näkökulma pitää olla myös lukio-opinnoissa: opinnot ovat kielellisesti haastavia ja riittävät resurssit suomi toisena kielenä - opetukseen ja kielellisesti tuettuun opetukseen on turvattava myös lukiokoulutuksessa.

Selonteossa todetaan lisäksi seuraavasti: "Tavoitteena on, että ulkomaalaisten opiskelijoiden osuus kasvaa 15 prosenttiin kaikista tutkinto-opiskelijoista vuoteen 2030 mennessä." Tässä yhteydessä ei kuitenkaan tule esiin se, miten määritellään ulkomaalainen, mihin tutkinto-ohjelmiin tavoite on tarkoitus integroida – englanninkielisiin kansainvälisiin ohjelmiin vai myös suomen- tai ruotsinkielisiin. Mikäli tavoitteena on integrointi myös jälkimmäisiin, tulisi samalla tukea ja ottaa huomioon kielitaidon kehittymisen tukeminen. Kielitaidon kehittymiseen tulee investoida myös suomalaiseseen työelämään integroitumisen näkökulmasta.

Selonteossa esitetään lisäksi erilaisia toimenpiteitä maahanmuuttajien korkeakouluopintoihin pääsyn edistämiseksi. Tässä yhteydessä tulee ottaa huomioon, että nykyisellään soveltuvuuskokeet ovat monesti lähinnä kielitaidon mittareita ja että opintojen aikaisella kielitaidon kehittämisellä voitaisiin mahdollistaa korkeakouluun pääsy myös silloin, kun kielitaito ei ole vielä ylimmillä taitotasolla. Toinen vaihtoehto on taata valmentavien opintojen saatavuus opinnot kaikilla aloilla.

Lisäksi todetaan, että opettajankoulutuksen ja opettajan ammatin vetovoiman säilyttämiseksi opettajan työolojen parantaminen ja korkeasta koulutustasosta huolehtiminen ovat keskeisiä. Näihin liittyy riittävien henkilöresurssien turvaaminen ja riittävän pienet opetusryhmät. Selonteossa todetaan, että opetushenkilöstön kieli- ja kulttuuritietoiseen opetukseen suunnataan lisävoimavaroja. Selonteosta ei kuitenkaan käy ilmi, miten tämä toteutetaan. Alueellisesti tasa-arvoisen koulutustarjonnan lisäksi koulutukseen pääsy on mahdollistettava toimivin sijaisjärjestelyin ja koulutusmyönteisen johtamiskulttuurin avulla.

On lisäksi huomioitava, että opettajat kokevat riittämättömyyden tunnetta erityisesti maahanmuuttajaoppilaiden opettamiseen liittyvän osaamisen suhteen ja siksi kieli- ja kulttuuritietoista täydennyskoulutusta on tarjottava kaikille opettajille Suomen eri alueilla. Kielellisesti tuetun opetuksen järjestelyt lisäopettajaresurssein tukisivat opettajien jaksamista ja työssä pysymistä.

**Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät.
Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat**

Selonteon luvussa 4 ei mainita, mitä konkreettisia toimenpiteitä sukupuolesta ja etnisestä taustasta johtuvan eriarvoisuuden vähentämiseksi tehdään.

Luvussa todetaan, että maahanmuuton myötä äidinkielenään muita kieliä äidinkielenään puhuvien määrä on kasvanut, mikä vaikuttaa kielikoulutuksen tarpeeseen mutta myös vahvistaa kansallista kielivarantoamme. Oman äidinkielen opetus pitäisi saada osaksi opetussuunnitelman varsinaisia oppiaineita ja sisällyttää myös arvosana todistukseen. Voidaankin kuitenkin samalla kysyä, miten varmistetaan maahanmuuttajien omien äidinkielten hallinta ja tarjotaan opetusta alueellisesti tasa-arvoisesti kaikille ko. opetukseen oikeutetuille oppilaille ja miten näiden äidinkielten opettajien kelpoisuudesta säädetään ja miten heille tullaan tarjoamaan kelpoisuuteen johtavaa koulutusta.

Luvussa tunnistetaan, että dataa ja tekoälyä voidaan hyödyntää monin tavoin koko koulutus- ja tutkimusjärjestelmän ohjauksessa ja arvioinnissa. Tässä olisi kuitenkin syytä asettaa kunnianhimoisempia tavoitteita, eikä tyytyä vain mahdollisuuksien kuvaamiseen. Koulutuksen järjestäjien rekistereihin varhaiskasvatuksesta korkeakouluun kertyy valtavasti tietoa muun muassa opiskelijoiden suorittamista opinnoista, koulumenestyksestä ja tarjotuista tukitoimista. Näiden tietojen hyödyntämisellä on huomattavasti annettavaa koulutuksen tutkimukseen, arviointiin ja kehittämiseen. Tiedot eivät kuitenkaan ole helposti saatavilla ilman merkittävää panostusta mm. infrastruktuuriin. Tiedon hyödyntämisen mahdollisuuksia olisikin syytä parantaa päämäärätietoisesti.

Lilja Erika
INVEST Tutkimuksen lippulaiva, TY ja THL